

TIESAS PROCESA IZSPĒLE CILVĒKTIESĪBĀS

2022

2022. gada Tiesas izspēles kāzuss

I

[A] Kāzusā minētie fakti, personas un notikumi ir izdomāti. Jebkāda apstākļu vai notikumu sakritība uzskatāma par nejaušu. Lai arī kāzusa darbība noris reālā laikā, šis apstāklis nekādā mērā nenozīmē, ka kāzusa pamatā likti reāli notikumi.

[B] Kāzuss ir balstīts uz Latvijā spēkā esošajām tiesību normām. Ja līdz izspēles finālam kādā kāzusā aplūkotā tiesību nozarē mainās normatīvais regulējums, tajā skaitā tiesību normas zaudē spēku vai tiek grozītas, tiek pieņemts vai stājas spēkā jauns normatīvais akts vai akti, šie grozījumi izspēļu dalībniekiem nav jāņem vērā. Ja pēc izspēļu sākuma nacionāla vai starptautiska tiesa vai tām pielīdzināma institūcija, tajā skaitā Satversmes tiesa, Eiropas Savienības Tiesa, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, ANO Cilvēktiesību komiteja vai citu valstu konstitucionālās, augstākās vai citas tiesas pieņem autoritatīvu skaidrojumu kādai tiesību problēmai, izspēļu dalībnieki var izmantot tajā ietvertos argumentus.

[C] Kāzusā aprakstītie viedokļi skaidro un raksturo pieteikuma iesniedzēja un valdības pozīciju. Izspēļu dalībnieku juridiskajai analīzei nav pilnībā jāsakrīt ar kāzusā aprakstītajiem pušu viedokļiem. Izspēļu dalībniekiem ir jāievēro prasījuma robežas, savukārt argumentācijas izvēlē viņi nav ierobežoti.

[D] Tiek pieņemts, ka kāzusā nav strīda par procesuālo termiņu ievērošanu. Attiecībā uz pieteikuma iesniegšanu spēkā ir tiesību normas uz 2022. gada februāri.

II

[1] Kopš 2021. gada vasaras uz Latvijas un Baltkrievijas robežas strauji pieaudzis nelegālo robežpārkāpēju skaits. Lai gan lielākā daļa robežas šķērsotāju sākotnēji bija ieradušies Baltkrievijā ar tūrisma vīzām, daudzu Irākas un citu Tuvo austrumu, Dienvidaustrumāzijas un Ziemeļāfrikas valstu iedzīvotāju ceļojums nenoslēdzās ar Baltkrievijas galvaspilsētas Minskas apskati vien. Latvijas valdība radušos situāciju nodēvēja par hibrīduzbrukumu ar mērķi Latvijā, Lietuvā un Polijā no Baltkrievijas iesūtīt tūkstošiem nelegālo imigrantu, lai destabilizētu situāciju uz Eiropas Savienības

robežām. Plašsaziņas līdzekļi arī skaidroja, ka situācijas saspīlējums sācies pēc arvien plašākajām rietumvalstu sankcijām pret Baltkrievijas režīmu un diplomātisko attiecību pārtraukšanas starp Latviju un Baltkrieviju pēc Baltkrievijas rīcības, 2021. gada maijā piespiežot nolaisties Minskā aviokompānijas "Ryanair" reisa lidmašīnai ar 171 pasažieri, kas bija ceļā no Atēnām uz Viļņu.

[2] 2021. gada 10. augustā Ministru kabinets (MK) izdeva rīkojumu par ārkārtējās situācijas izsludināšanu atsevišķās administratīvajās teritorijās, ņemot vērā Latvijas-Baltkrievijas robežas nelikumīgās šķērsošanas gadījumu skaita straujo pieaugumu. Ārkārtējā situācija tika izsludināta no 2021. gada 11. augusta līdz 2021. gada 10. novembrim Ludzas, Krāslavas un Augšdaugavas novadā, kā arī Daugavpilī. Cita starpā valdības rīkojums noteica, ka Valsts robežsardze, Nacionālie bruņotie spēki un Valsts policija, konstatējot personas nelikumīgu Latvijas-Baltkrievijas robežas šķērsošanu, personām dos rīkojumu atgriezties valstī, no kuras persona šķērsojusi robežu, kā arī veiks nepieciešamos pasākumus, lai pārliecinātos, ka personas šo rīkojumu izpilda. Vēlāk ārkārtējā situācija tika pagarināta.

[3] Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2021. gada 25. augustā pieņēma pagaidu noregulējumu lietās R.A. un citi pret Poliju (pieteikums Nr. 42120/21) un H.M.M. un citi pret Latviju (pieteikums Nr. 42165/21), uzdodot Polijas un Latvijas varas iestādēm prasītājus nodrošināt ar pārtiku, ūdeni, apģērbu, atbilstošu medicīnisko aprūpi un, ja iespējams, ar pagaidu pajumti. Tika noteikts, ka pagaidu noregulējums ir spēkā līdz 2021. gada 15. septembrim. Pēc šī datuma tiesa pagaidu noregulējumu lietā pret Latviju atcēla, tomēr izmaiņas, kas paredz iespēju personas nodrošināt ar pārtiku un pirmās nepieciešamības precēm, tika nostiprinātas grozījumos rīkojumā par ārkārtējās situācijas izsludināšanu.

[4] Tomēr arī ārkārtējās situācijas izsludināšana un arvien plašāk izplatītā informācija medijos situāciju pierobežā būtiski nemainīja, un cilvēku migrācija turpinājās. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju kopš ārkārtējās situācijas ieviešanas līdz 2022. gada 11. janvārim humānu apsvērumu dēļ robežas šķērsošana netika liegta 101 cilvēkam, savukārt kopumā 2021. gadā aizturēti 453 valsts robežu nelikumīgi šķērsojuši trešo valstu pilsoņi. Vienlaikus gaisa temperatūra Daugavpilī 22. novembrī noslīdēja līdz pat $-7,7^{\circ}\text{C}$, un jau rudens beigās Latvijas austrumu pierobežu sasniedza bieza sniega sega.

[5] Informācija par iespēju iecerot Eiropas Savienībā, izmantojot Baltkrieviju kā tranzīta valsti, sasniedza arī Irākā dzīvojošās Aišas ģimeni. Pirms vairākiem gadiem ceļu uz Eiropas Savienību caur Grieķijas un Ziemeļmaķedonijas robežu maršrutu bija veicis Aišas brālēns Ibrahims, kurš nu jau ilgāku laiku uzturējās Zviedrijā, un tika nolemts, ka šoreiz ceļā dosies 18 gadus vecā Aiša ar savu 14 gadus veco māsu Fatimu. Ievērojot nestabilo politisko situāciju reģionā, kā arī viņu piederību jezīdiem, ģimeni māca bažas

par meiteņu turpmākajām izglītības iespējām un dzīvi Irākā. Kā pavadonis līdzī devās arī 45 gadus vecais onkulis Azīzs.

[6] Pēc Baltkrievijas tūrisma vīzas saņemšanas ģimene 2021. gada novembrī ieradās Minskā, Baltkrievijas galvaspilsētā. Tomēr, ierodoties Baltkrievijā, ģimene atklāja, ka Irākā izplatītā informācija par vieglo ieceļošanu Eiropas Savienībā gluži neatbilst patiesībai. Minskā viņi satika vairākus citus ceļotājus, kas jau bija saskārušies ar grūtībām uz Polijas un Baltkrievijas robežas. Uzturoties Minskā, Aišas ģimeni uzrunāja irākiešu izcelsmes vīrietis Ahmeds, kurš informēja, ka viņam esot zināms, kā atrast labākos pārvietošanās ceļus, un uzreiz pēc robežas šķērsošanas abas sievietes tiks nogādātas drošībā. Šobrīd visdrošākā situācija esot uz Baltkrievijas un Latvijas robežas, tādēļ jādodas turp. Ahmeds arī norādīja, ka savu palīdzību piedāvā tikai Aišai un Fatimai, jo Azīzam atšķirībā no sievietēm, ir daudz mazākas izredzes saņemt patvērumu, un viņa dēļ iebraukšana varētu tikt liegta visai ģimenei. Uzticoties Ahmedam, tika nolemts, ka Aiša ar Fatimu robežu šķērsos atsevišķi no Azīza.

[7] Pati Aiša tālākos notikumus raksturoja šādi: “Kādā novembra dienā mūs aizveda līdz robežai. No mašīnas izkāpis vīrietis uniformā, kurš veda cilvēkus pāri mežam. Ejot naktī pa mežu, mēs ieraudzījām policijas mašīnu ar lukturēm un prasījām, lai mūs aizved uz pilsētu. Tomēr tā nebija Baltkrievijas policijas mašīna, bet Latvijas robežsardze, kura pateica, ka mums jāatgriežas Baltkrievijā, lai gan mēs teicām, ka to nevēlamies. Tā kā mēs negribējām, lai izceļas strīds un mums bija bail no tā, ka robežsargi izskatījās apbruņoti, nekas cits neatlika, kā viņus klausīt un iet atpakaļ. Turklāt notiekošā burzmā neskaidros apstākļos no grupas noklīda Fatima. Atgriežoties Baltkrievijā, mūs jau sagaidīja Baltkrievijas robežsargi, norādot, ka izsniegto tūrisma vīzu derīguma termiņš ir beidzies, tādēļ grupu aizveda uz citu turpat nedaudz tālāk esošo robežas šķērsošanas punktu un teica, lai ejam uz Latviju. Šajos apstākļos mēs jutāmies tā, ka mums vispār nebija izvēles, kur iet, jo mūs stūma no abām pusēm. Visu nakti bija ļoti auksts, un katru reizi, kā mēs mēģinājām tuvoties Latvijas robežai, lai pateiktu, ka ir auksti un nevaram tikt atpakaļ, robežsargi mūs ar žestiem raidīja prom. Beigās uz rīta pusi izdevās telefoniski sazināties ar Ahmedu, kurš palīdzēja atgriezties Minskā, norādot, ka par sniegto palīdzību esam viņam parādā 10 000 USD.”

[8] Savukārt Fatima tās nakts notikumus un turpmākās dienas atceras šādi: “Pēc tam, kad mūs apturēja robežsargi, man sākās panika un es sāku skriet atpakaļ uz mežu, kur ātri vien apmaldījos. Es nezinu, kādēļ tā darīju, bet pēc vairāku stundu klīšanas nejauši nokļuvu tajā pašā robežas šķērsošanas vietā. Acīmredzot, izskatījās gana apjukusi un nosalusi, un šoreiz robežsargi mani nesūtīja prom un vēlāk aizveda uz aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centru "Daugavpils", kur man tika sniegta medicīniskā palīdzība. Tā kā esmu nepilngadīga, darbinieki uztraucās un palīdzēja man nākamajā dienā ar Facebook palīdzību sazināties ar Aišu. Tāpat pavisam drīz pēc ierašanās centrā

man paziņoja, ka būs nepieciešams tikties ar Daugavpils bāriņtiesas darbinieku, jo man kā nepilngadīgai personai ir nepieciešams likumīgais pārstāvis. Bāriņtiesas darbinieks mani vēlreiz izjautāja par nokļūšanu Latvijā un paskaidroja, ka esmu rīkojusies nelikumīgi. Viņi arī man prasīja, kur ir mana ģimene, un es paskaidroju, ka mani vecāki ir Irākā, un man viņu ļoti pietrūkst, taču tuvākais cilvēks ir mana māsa Aiša, par kuru ļoti uztraucos un kura šobrīd atrodas uz robežas, kā arī teicu, ka gribu būt kopā ar savu ģimeni, mācīties skolā un strādāt mierīgā vidē bez bruņotiem konfliktiem. Bāriņtiesas darbinieki man paskaidroja, ka Latvijas valsts var sniegt man palīdzību atgriezties pie ģimenes Irākā, taču nekādā veidā nevar palīdzēt man nokļūt pie Aišas un nevar viņai palīdzēt nokļūt Daugavpilī.”

[9] Vēl dažas dienas vēlāk Fatima saņēma Valsts robežsardzes lēmumu “Par personas piespiedu izraidīšanu”. Ar tulka palīdzību iepazīstoties ar lēmumu, Fatima uzzināja, ka saskaņā ar Imigrācijas likuma 46.panta pirmo daļu ir pieņemts lēmums izraidīt viņu no Latvijas Republikas un atgriezt viņu izcelsmes valstī - Irākā. Lēmumā pamatots ar to, ka ārzemnieks šķērsojis ārējo robežu, izvairoties no robežpārbaudēm. Cita starpā lēmumā atspoguļots bāriņtiesas paustais viedoklis, ka nepilngadīgās personas atgriešana ir tās labākajās interesēs, lai nodrošinātu tiesības būt kopā ar ģimeni. Tā kā Fatimai tika paskaidrots, ka viņai ir tiesības apstrīdēt pieņemto lēmumu, viņa vērsās ar apstrīdēšanas iesniegumu pie Valsts robežsardzes priekšnieka, lūdzot atcelt lēmumu, kamēr viņai nav iespējams būt kopā ar māsu. Valsts robežsardzes priekšnieks lēmumu atstāja negrozītu, norādot, ka iesniegumā nav konstatēti Imigrācijas likuma 47.pantā minētie apstākļi, kas liegtu personas piespiedu izraidīšanu.

Pēc tam Fatima saskaņā ar Imigrācijas likuma 50.1pantu iesniedza pieteikumu tiesā, pārsūdzot Valsts robežsardzes priekšnieka lēmumu, kurā norādīja, ka gribētu palikt Eiropā, drošībā kopā ar māsu, jo Irākā drošības situācija vēl aizvien ir sarežģīta. Turklāt viņas ģimene pieder jezīdu minoritātei, tāpēc var rasties grūtības pilnvērtīgi turpināt studijas un dzīvot mierīgu dzīvi. Administratīvā rajona tiesa ierosināja tiesvedību, tomēr Valsts robežsardze paziņoja Fatimai, ka jau pēc nedēļas tiks veikta viņas piespiedu izraidīšana uz Irāku.

[10] Neilgi pirms piespiedu izraidīšanas, Fatima uzzināja par nevalstisko organizāciju “Palīgā!”, kas sniedz atbalstu personām līdzīgā situācijā kā Fatimai. Sazvanoties ar organizācijas pārstāvjiem, Fatima uzzināja, ka viņai ir jābūt tiesībām lūgt patvērumu Latvijā. Turklāt nevalstiskās organizācijas pārstāvji teica, ka Latvijas robežsargi ir rīkojušies nepareizi, neinformējot Fatimu un Aišu par to tiesībām lūgt patvērumu Latvijā, bet tikai aicinot iet atpakaļ uz Baltkrieviju. Situācija, ka nepilngadīga meitene vienatnē klīst pa mežu, ir nepieļaujama, un Latvijas amatpersonām uzreiz bija jāpievērš īpaša uzmanība un jāsniedz palīdzība abām sievietēm - migrantēm, ņemot vērā gan skarbos laikapstākļus, gan to, ka abas ir atzīstamas par piederīgām īpaši aizsargājamai

personu grupai to dzimuma un arī Fatimas vecuma dēļ. Nevalstiskās organizācijas jurists teica, ka ir gatavs palīdzēt sagatavot pieteikumu Eiropas Cilvēktiesību tiesai par Latvijas pieļautajiem pārkāpumiem pret Fatimu un Aišu.

Pāris stundas pēc sarunas tika uzsākta Fatimas piespiedu izraidīšana. Līdz pat brīdim, kad tika uzsākta izraidīšana, Fatima atradās aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā Daugavpilī, kur saskaņā ar rīkojumu par ārkārtējās situācijas izsludināšanu nebija iespējams izteikt lūgumu par patvēruma piešķiršanu.

[11] Pēc iepriekš aprakstīto notikumu norises, Aiša un Fatima vērsās ar sūdzību Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Sūdzībā Eiropas Cilvēktiesību tiesai Fatima un Aiša norādīja uz Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk - Konvencija) 3.panta pārkāpumu, kā arī Konvencijas 4.protokola 4.panta pārkāpumu, kopsakarā ar Konvencijas 13.pantu.

Pieteicējas norādīja, ka Konvencijas 3.pants ir pārkāpts, jo uz robežas sastaptās Latvijas amatpersonas nesniedza nekādu informāciju par personu tiesībām šajā situācijā, un pieteicējām bija bail neklausīt robežsargu pavēlēm un iebilst pret to pavēli atgriezties Baltkrievijā. Papildus viņas norādīja, ka, apzinoties no citām valstīm ieceļojušo migrantu situāciju Baltkrievijā, pastāvēja risks tur saskarties ar necilvēcīgu izturēšanos. Fatima arī norādīja, ka attiecībā uz viņu Latvija netika pietiekami izvērtējusi, vai, atgriežot meiteni Irākā, netiks pārkāpts Konvencijas 3.pants. Turklāt, tā kā robežsargu rīcība bija vērsta pret visu migrantu grupu kopumā, nevērtējot katras personas situāciju individuāli, tikai tāpēc, ka personas bija šķērsojušas Baltkrievijas un Latvijas robežu, attiecībā pret viņām pārkāpts arī Konvencijas 4.protokola 4.pantā noteiktais kolektīvās izraidīšanas aizliegums. Vienlaikus māsas norādīja, ka brīdī, kad notika atstumšana, viņām nebija iespēju ne izteikt iebildumus par atstumšanu, ne reālu iespēju lūgt patvērumu, tādējādi kopsakarā ar Konvencijas 3.pantu un Konvencijas 4.protokola 4.pantu tika pārkāpts arī Konvencijas 13.pants. Fatimas gadījumā šis pārkāpums izpaudās arī izraidīšanas procedūras gaitā, jo pieteikuma iesniegšana tiesā neapturēja lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpildi. Pieteikumā norādīts, ka, ievērojot skarbos laikapstākļus Latvijas novembrī, Latvijas amatpersonas pret Fatimu un Aišu rīkojušās necilvēcīgi, tūlītēji nesniedzot tām uzturēšanās iespējas un nepievēršot uzmanību to piederībai īpaši aizsargājamai personu grupai. Turklāt Latvijas amatpersonas nevarēja nezināt, cik ievainojamā situācijā robežu šķērsojošās personas atrodas arī ņemot vērā medijos plaši izplatītās ziņas par Baltkrievijas robežsargu rīcību, liedzot pēc neveiksmīga robežas šķērsošanas mēģinājuma atgriezties Baltkrievijas galvaspilsētā. Papildus tam Fatima arī norādīja, ka, lai gan viņai bija noteikts likumīgais pārstāvis - Daugavpils bāriņtiesa, tomēr institūciju amatpersonas neizskaidroja personai Latvijas administratīvā procesa noteikumus tādā mērogā, lai Fatimai būtu skaidras tā procedūras, ieskaitot prasījumu par administratīvā akta darbības apturēšanu.

[12] Atbildes rakstā Latvijas valdība norādīja, ka Latvijas, Lietuvas, Polijas, ES, Šengenas valstu un, visbeidzot, NATO ārējo robežu drošībai jābūt pirmajā vietā, neskatoties uz to, ka uzbrukumi netiek veikti ar tankiem, bet gan izmantojot migrantu plūsmas un dezinformāciju. Valdība atzīst, ka, Latvijas robežsargi aicina personas labprātīgi pārtraukt to mēģinājumu nelegāli šķērsot Latvijas robežu un šādos apstākļos netiek pārbaudīta personu izcelsme. Tomēr to nevar uzskatīt par kolektīvo izraidīšanu, jo, kā jau redzams konkrētajā situācijā, amatpersonas nav pieļāvušas nekādu fizisku vardarbību. Gluži pretēji - valdība ir rīkojusies atbilstoši starptautisko tiesību normām un ir sniegusi palīdzību personām, kam acīmredzami ir bijusi nepieciešama medicīniska palīdzība. Konkrētajā situācijā Latvijas amatpersonas bija sniegušas nepieciešamo medicīnisko palīdzību Fatimai, ņemot vērā apstākļus, ka nepilngadīga persona bez pavadības vienatnē bija atradusies uz robežas acīmredzamā bezpalīdzības stāvoklī, taču no starptautiskajām tiesību normām neizriet Latvijas tūlītējs pienākums uzņemt jebkuru robežas šķērsotāju Latvijā. Personām, kas vēlas lūgt starptautisko aizsardzību, ir pienākums izmantot tiesiskus līdzekļus patvēruma procedūras uzsākšanai, nevis pārkāpt Latvijas tiesību normas un nelegāli šķērsot Latvijas robežu ārkārtējās situācijas laikā. Tā, piemēram, personām bija iespējams lūgt patvērumu vai Baltkrievijā, vai arī censties saņemt vīzu humānu apsvērumu dēļ, lai pēc tam tiesiski varētu ieceļot Latvijā un bez jebkādiem šķēršļiem lūgt patvērumu. Ārpus teritorijas, kur izsludināta ārkārtējā situācija, Latvijā vēl aizvien ir iespējams pieprasīt patvērumu, līdz ar to Latvija turpina pildīt starptautiskās saistības patvēruma jomā. Attiecīgi nav pamata uzskatīt, ka minētie tiesību aizsardzības līdzekļi personām nav pieejami. Tāpat Latvijas valdība nav atbildīga par Baltkrievijas drošības iestāžu darbinieku pretlikumīgo rīcību, aizturot personas uz robežas un neļaujot tām atgriezties valsts iekšienē. Šī iemesla dēļ Latvija arī nav atbildīga par to, ka personām bija jāuzturas salā.

Turklāt Fatimai bija tiesības lūgt apturēt administratīvā akta izpildi, pārsūdzot lēmumu par piespiedu izraidīšanu, tādēļ Fatimai bija pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis savu tiesību aizsardzībai, ko viņa nav izmantojusi, un sūdzība nav pieņemama izskatīšanai saskaņā ar Konvencijas 35.pantu.